

Les 3: Spot en satire

Leerdoelen:

- ✓ De leerling komt in aanraking met originele Middelnederlandse teksten
- ✓ De leerling krijgt inzicht in de begrippen spot en satire
- ✓ De leerling leert samenwerken en taken verdelen in groepsopdrachten
- ✓ De leerling oefent in presentatievaardigheden

Printen:

- ✓ 15x document: 10u00, tekstfragmenten
- ✓ 15x document: 10u00, verwerkingsopdracht
- ✓ 1x document: 13u15, lootjes
- ✓ 5x document: 13u15, Sjabloon wapenschild
- ✓ 10x document: 13u15, tekstfragmenten (2 exemplaren per groepje)
- ✓ 5x document: 13u15, Werkblad
- ✓ 15x document: Hand-out les 3
- ✓ 1x document: Antwoordmodel Parodie of ridderroman?

Benodigheden:

- ✓ Laptops
- ✓ Tekenmateriaal: potloden, stiften, verf, krijt, etc.

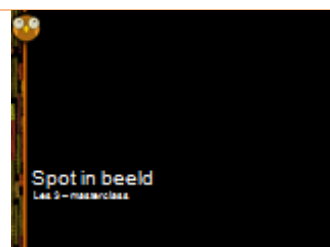
Overzicht lesplan:

9.05-9.10	Introductie
9.10-9.25	Wat is spot? Instructie door leraar. Korte geschiedenis van middeleeuws carnaval en het gebruik van de nar als symbool.
9.25-9.45	Satirische filmpjes. Analyseren van moderne vormen van spot.
Pauze	
10.00-10.45	Spot in ridderromans: wat maakt een tekst een parodie? Verwerkingsopdracht.
Pauze	
13-15 – 14.55	Maak een wapenschild. verwerkingsopdracht 3.2: Het maken van een wapenschild aan de hand van fragmenten uit <i>Das Narrenschiff</i> en de schilderijen van Jeroen Bosch.

HET LESPLAN:

9u10, Wat is spot?

Start de PowerPoint

Dit is een inleidende dia

Wat is spot? Vraag dit eerst aan de leerlingen.

Antwoord: Volgens het woordenboek is dit 'iets waarmee je iets of iemand belachelijk maakt'. Een satire is een gedicht of een verhaal waarin spot wordt gedreven met personen of misstanden. In de middeleeuwen werd deze vorm vaak gebruikt om kritiek te uiten op de maatschappij of autoriteiten.

Korte geschiedenis over het vieren van carnaval. Latijnse herkomst van het woord: 'Carnem levare': betekent het wegnemen van het vlees. Dit is een verwijzing naar de vastenperiode, direct volgend op het carnavalsfeest. Het vieren van carnaval – in de middeleeuwen aangeduid als de Vastenavondviering – was een feest voor iedereen, heel het volk deed er aan mee. Het was een feest waarbij de wereld eventjes op zijn kop stond. Alle remmen konden los en iedereen mocht alles doen. Wat normaal als niet deugdzaam werd gezien kon je nu ongestraft wel doen, zoals veel drinken, vieze grappen maken en de sociale rollen omkeren. De nar stond centraal tijdens het carnavalsfeest. Hij stond in de middeleeuwen symbool voor de mensheid en hun dwalingen/dwaasheid.

Citaat op de slide uit het boek *Das Narrenschiff* van Sebastian Brant (gepubliceerd in 1494). Later in de les gaan we met andere fragmenten uit dit werk aan de slag. Het boek is een moriaalsatire, en heeft dus een boodschap die verteld moet worden.

Lees nu het citaat op de PowerPoint voor. Vraag eventueel aan de leerlingen wat zij denken dat het betekent.

Antwoord: De boodschap uit het onderstaande citaat is de volgende: In alle mensen schuilt een nar; wie dit accepteert is wijzer dan iemand die dit ontkent.

Heeft het middeleeuwse carnaval eigenlijk nog wel iets te maken met ons hedendaagse carnaval? Nog steeds wordt carnaval gevierd volgens de liturgische kalender van het jaar. Het feest is namelijk afhankelijk van de datum van Pasen.

De religieuze kern die het feest oorspronkelijk kende is lang niet meer bij elke feestganger terug te vinden, en ook het vasten doet vrijwel niemand meer. Heel middeleeuws was het eten van heel veel vlees tijdens de Vastenavondviering. Een zelfde parallel zien we in de hedendaagse viering van carnaval, maar dan met het nuttigen van heel veel alcohol.

De foto's op de PowerPoint tonen dat de nar nog steeds een kenmerkend symbool is tijdens het vieren van carnaval.

Er is zelfs een praalwagen omgetoverd tot narrenschip.

TIP: Wij gaven deze les het weekend na carnaval. Als het zo uitkomt, kun je de leerlingen vragen de carnavalsoptocht te bezoeken en foto's van de optocht in te sturen als lesmateriaal.

Hedendaagse spot vinden we niet zozeer terug in moraalsatires, wel in spotprenten en cartoons. De cartoons op deze dia gaan over de politiek. De eerste afbeeldingen weergeeft kritiek op het beleid van Rutte. Er zijn beloftes gedaan die niet nagekomen werden, hier wordt dat afgebeeld in de vorm van verbranding. Op de tweede cartoon zien we een boze Geert Wilders. Hij staat negatief tegenover de islam. De grap hierachter is dat de poncho natuurlijk erg veel op een boerka lijkt.

Deze cartoon spot met de katholieke kerk. De kerk staat nog altijd vaak bekend om de negatieve houding ten opzichte van voorbehoedsmiddelen. We zien hier de paus (Benedictus XVI) wakker liggen in zijn bed. Het spookt rondom zijn hoofd - maar de spoken lijken verdacht veel op condooms.

Ook worden cartoons ingezet om kritiek op de maatschappij te uiten. Hier zien we bijvoorbeeld kritiek op de vernieuwing in het onderwijs vanuit de politiek en daarnaast een spotprent over de Zwarte Pietendiscussie (volgende dia).

9u25, Satirische filmpjes

Ook zien we moderne spot en satire veel terug op televisie. Je zou kunnen zeggen dat dit soort satirische filmpjes de moderne 'kluchten' zijn. Ze kunnen daarom een goede inspiratie vormen voor de creatieve eindopdracht van de leerlingen.

Laat de leerlingen zelf, eventueel in twee- of drietallen, onderzoek gaan naar korte fragmenten (1 à 2 minuten) uit satirische programma's. De actualiteit moet leidend zijn bij het zoeken van beeldmateriaal. De leerlingen moeten het fragment dat ze hebben gevonden voor zichzelf analyseren: omschrijf heel precies waar kritiek op wordt geleverd. Dit kunnen meerdere punten zijn! Hieronder worden twee voorbeelden gegeven:

Voorbeeld 1: Koefnoen: 'Merkel - kom erbij'

https://www.youtube.com/watch?v=Nx_N4y1gmdc

- Onderwerp: grote toestroom van vluchtelingen naar Europa.
- Kritiek op het beleid van Angela Merkel, omdat zij als het ware de deuren naar Europa heeft opengezet.
- Kritiek op het beleid van Mark Rutte. Procedures duren erg lang, het lijkt alsof de vluchtelingen niet welkom zijn. Dit heeft verband met de protesten tegen de opkomst van asielzoekerscentra.

Voorbeeld 2: LuckyTV: 'Freek sloopt alles'

<https://www.youtube.com/watch?v=XHQs8e7ciVQ>

- Kritiek op Freek zelf: hij is erg druk
- Kritiek op zijn programma: hij 'breekt in' in het wild en verstoort daarmee de natuur.

Besprek na 10 minuten wat de leerlingen gevonden hebben. Laat wat fragmenten van de leerlingen zien. Eventueel ook door de leraar zelf uitgekozen beeldmateriaal.

10u00: Spot in ridderromans

Start de PowerPoint

In satirische teksten worden dingen vaak sterk overdreven om een komisch effect te bereiken. Maar wees voorzichtig, want er waren ook serieuze genres die in onze ogen nogal overdreven overkomen. Bijvoorbeeld de ridderromans: dit genre is onderdeel van de hoofse literatuur, oftewel literatuur die voorgelezen werd aan de adel. In deze teksten komen alle deugden en eigenschappen die mensen van adel zouden moeten bezitten voor. Ridders moesten dapper zijn, vrouwen waren mooi, koningen waren wijs, dwergen waren lelijk en slecht en bijna altijd komt in deze verhalen wel een ridder voor die een onmogelijke opdracht moet vervullen en de vrouw van zijn dromen ontmoet.

We weten helaas lang niet meer van elk verhaal wie de auteur was, maar historici hebben aangetoond dat deze teksten vaak

geschreven werden door geestelijken. Geestelijken bewogen zich vaak door de hogere kringen van het hof en hadden hier de taak om te corrigeren en te onderwijzen. En hoe konden ze dit nu beter doen dan door een verhaal dat tijdens een banket of ander feestfeestijn werd voorgelezen?

Introductie van de opdracht (zie einde pagina 5).

Het is de bedoeling dat leerlingen deze opdrachten maken zonder hulp van computers of laptops. Overleggen in tweetallen mag wel. Op basis van de teksten moeten ze hun antwoord vormen.

Bespreek de antwoorden aan de hand van het antwoordmodel.

Tot slot de conclusie: wat leert het ons? Wat hebben we nu aan het analyseren van dergelijke middeleeuwse literatuur?

De lijn tussen een parodie en een ridderroman is voor ons nu, maar misschien ook wel voor het middeleeuwse publiek, niet per se een hele scherpe.

De opdracht

Parodie of ridderroman?

Vorige week hebben we een aantal middeleeuwse teksten bestudeerd en de vraag gesteld is dit spottend bedoeld of is deze tekst ernstig? Deze week doentwe dit nog eens, maar nu kijken we naar een specifiek genre: de ridderromans.

Opdracht: Lees de drie fragmenten. Markeer in de teksten de elementen van spot. Gebruik daarvoor computers. Maak je antwoord op wat je weet in de fragmenten. Overleggen in tweetallen is wel toegestaan.

Vraag 1: Waar wordt kritiek op geleverd?

Vraag 2: Hebben we hier te maken met een parodie (begejten voor vermaak) of met een ridderroman (waarin een strijde wordt uitvoergezet om te onderwijzen)? Leg je antwoord uit.

Geef iedere leerling:

- ✓ 1x document: 10u00, tekstfragmenten
- ✓ 1 x document: 10u00, verwerkingsopdracht

De leerlingen gaan fragmenten analyseren uit drie ridderromans:

- Aucussin en Nicolette (Frans, 12de of 13de eeuw)
- Eric en Enide (Frans, rond 1170)
- Ferguut (Nederlands, rond 1250)

De leerlingen moeten hierbij twee vragen beantwoorden

1. waarop wordt kritiek geleverd?
2. Is de tekst spottend of serieus bedoeld?

De antwoorden voor deze opdracht zijn te vinden in het document *Antwoordmodel Parodie of ridderroman?* zijn een voorbeeld van een mogelijke interpretatie. Er zijn vele antwoorden mogelijk, want de precieze intenties van elke auteur weten we niet! Dit komt mede omdat de auteurs onbekend zijn.

13u15, maak een wapenschild

In de middeleeuwen was het gebruikelijk dat elke toneelgroep een eigen wapenschild had. Dit wapenschild beeldde uit met wat voor een soort toneelgroep je te maken had. Voor deze opdracht werken de leerlingen samen in groepen van drie leerlingen en doen ze alsof ze een middeleeuws toneelgezelschap zijn.

De afbeeldingen uit het document '13u15, lootjes' worden in drie (of vier) stukken geknipt. Elke leerling trekt ongezien een lootje en zo worden de groepjes gevormd. De afbeeldingen zijn schilderijen van Jeroen Bosch. Aan elk schilderij is een fragment uit Brants moraalsatire *Das Narrenschiff* gekoppeld.

Geef ieder groepje:

- ✓ 1x document: 13u15, *Sjabloon wapenschild*
- ✓ 2x document: 13u15, *tekstfragmenten*
- ✓ 1x document: 13u15, *Werkblad*

Met behulp van het document '13u15, *Werkblad*' kunnen de leerlingen zich voorbereiden op het maken van een eigen wapenschild. Deze kunnen ze zelf maken door de A4-vellen van het document '13u15, *Sjabloon wapenschild*' in te kleuren en aan elkaar te plakken. Elke leerling maakt op deze manier een deel van het wapenschild. Deze opdracht is alvast een oefening voor de grote eindopdracht, waarvoor de leerlingen ook een wapenschild moeten maken.

Meer weten?

Brant, S., *Het Narrenschip* vertaald door E. Vandervoort (Budel 2007).

Zie met name inleiding van de vertaler.

De hoofdstukken en schilderijen die in dit lesmateriaal gekoppeld zijn, dienen als handvaten. Naast een uitgebreide inleiding van de vertaler zijn in dit boek de 112 hoofdstukken te vinden over de dwaasheden van de mensheid.

Eijkel, S.C., van den, *Hoofse literatuur? Sociale tegenstellingen op basis van parodieën op ridderromans* (2016).

Masterscriptie over het verschil tussen parodieën en ridderromans, inclusief een analyse van de middeleeuwse literatuur. Tevens wordt er onderzoek gedaan naar een sociale tegenstelling op basis van middeleeuwse literatuur.

Ilsink, M. en Kolderweij, J., *Jheronimus Bosch. Visioenen van een genie* (Den Bosch 2016).

Dit boek is de catalogus van de tentoonstelling onder dezelfde naam. Niet alleen is er een uitgebreide uitleg per schilderij en tekening te vinden, maar ook informatie over de schilder en zijn leven en over de technieken die gebruikt zijn om zijn schilderijen te reconstrueren, dateren en analyseren.

Pleij, H., *Het gilde van de Blauwe Schuit. Literatuur, volksfeest en burgermoraal in de late middeleeuwen* (Amsterdam 1979).

Zie met name p. 25 tot 33, p. 59, over: Vastenavondviering, toneelopvoeringen en welke spotteteksten hierbij gebruikt werden.